

Dekonstrukcija rodno-binarnih normi: "Gender Reveal" ceremonije u kontekstu neoliberalnog kapitalizma

Savić, Nina

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:437292>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-03**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

Student: Nina Savić

Odsjek za kulturalne studije

Akadska godina 2023/2024

Filozofski fakultet u Rijeci

Mentor: prof. dr. sc. Hajrudin Hromadžić

Dekonstrukcija rodno-binarnih normi: „Gender Reveal“ ceremonije u kontekstu
neoliberalnog kapitalizma

Završni rad

Rijeka, 6. rujna 2024.

Sadržaj

Uvod.....	2
1. Neoliberalizam i njegova uloga u održavanju hegemonije rodne binarnosti	3
2. Georg Lukacs: Teorija reifikacije i fetišizma robe	4
2.1 Reificirane rodne norme kao društveni objekti	6
2.2 Reifikacija i tehnologija	7
3.1. Osobni, društveni i rodni identiteti.....	10
4. Izvedba roda – „prirodno“ nasuprot „kulturalnom“	13
5. Detaljnija analiza „Gender Reveal“ ceremonije	15
3.1 Gender reveal ceremonije u praksi – analiza videa na društvenim medijima.....	17
5. Nuklearna obitelj i marksistička metoda historijskog materijalizma	18
6. Kritika neoliberalnog feminističkog pristupa	20
Zaključak.....	21
Literatura.....	22
Ostali izvori.....	24

Uvod

Većina društvenih istraživanja i teorija pretpostavlja da svaka osoba ima jedan spol, jedan rod, te jednu seksualnost, koji su fiksni tijekom cijeloga života, te međusobno usklađeni (Lorber J., 1996). Takve su pretpostavke oblikovale društvene norme i utjecale na konstrukciju rodne binarnosti i općenito rodni uloga što mnoge sociološke teorije nisu pretjerano dovodile u fokus, do pojave postmodernih filozofa, istraživača i feminističkih teoretičara koji su nastojali, na sebi svojstven način, dekonstruirati ulogu spola, roda i seksualnosti u društvenim iskustvima i praksama, ostavljajući prostor za razumijevanje tih stavki kao fluidnih i kontekstualnih. (Lorber, 1996). Dekonstrukcija otvara prostor za kritičko promišljanje roda i spola kao nečega što je podložno različitim društvenim kontekstima i kulturnim kodovima.

Jedan od ključnih pojmova, a koji je direktno povezan sa relativno novim trendom „Gender Reveal“ proslava jest pojam rodne binarnosti. Taj se pojam najčešće doživljava kao čvrst, prirodan, i neupitan. Međutim, postavlja se pitanje jesu li kategorije roda i spola zaista fiksne, ili su, poput mnogih drugih društvenih konstrukata, podložni suvremenoj reinterpretaciji i promjeni. Ono što je također važna stavka jest uloga koju neoliberalni kapitalizam ima u održavanju rodne binarnosti kroz poticanje na potrošnju i spektakl, s obzirom da su ove proslave stekle golemu popularnost u posljednjem desetljeću.

Cilj ovoga rada je kritički osvrt na nametnutu rodnu binarnost koja se u društvu podrazumijeva kao nešto prirodno i dano, te kao nešto što se u svakodnevnom životu ne preispituje. Kao temelj analize koristiti „Gender Reveal“ proslave/ceremonije¹ za koje smatram da utjelovljuju esencijalistički pristup identitetu, istovremeno odražavajući temeljne postavke neoliberalnog kapitalizma. Ovaj će rad nastojati ispitati i kako se kroz naizgled nevine proslave zapravo utjelovljuju društvene vrijednosti vezane uz spol, te kako se privatni trenutci poput otkrivanja spola djeteta komodificiraju i pretvaraju u spektakl.

¹ „Gender Reveal“ je fenomen inscenirane proslave otkrivanja spola djeteta, koji potječe iz Sjedinjenih Američkih Država. U posljednjih je nekoliko godina dosegao izuzetnu popularnost na društvenim mrežama, upravo zato što podrazumijeva ekstravaganciju i elemente iznenađenja, s velikim fokusom na materijalistički aspekt. Glavni je cilj proslave otkriti spol budućeg djeteta roditeljima i ostatku obitelji kroz zabavu (primjerice, kroz eksploziju konfetija ružičaste ili plave boje). Važno je naglasiti kako je sam izvorni termin netočan (koristi se pojam „gender“, odnosno „rod“ kada se odnosi na spol djeteta, što je važno zbog razlikovanja pojmova prilikom analize rodne binarnosti o kojem će se detaljnije govoriti u ostatku rada.)

1. Neoliberalizam i njegova uloga u održavanju hegemonije rodne binarnosti

Neoliberalni kapitalistički model afirmiran je sedamdesetih i osamdesetih godina 20. stoljeća, iako njegova povijest seže čak do kasnih tridesetih godina, u vrijeme već jasno oblikovanih totalitarnih ideologija poput fašizma i nacizma (Hromadžić, 2008). Kao ekonomska teorija, ali i ekonomsko-politička filozofija i ideologija, ova doktrina promiče slobodno tržište uz minimalnu državnu intervenciju, što je znatno utjecalo na potrošačke navike i kulturu konzumerizma (Hromadžić, 2008).

Međutim, ova se ideologija uspjela prenijeti i na druge aspekte ljudskog života; zbog “nezasitne želje za profitom” (Hromadžić, 2008) naglašen je “takmičarski duh radikalnog individualizma” (Hromadžić, 2008) zbog koje društvena solidarnost postaje sve manja, brza moda uništava okoliš i omogućava sve veći nesrazmjer u slojevima društva zbog naglašavanja individualnosti kroz posjedovanje materijalnih dobara. Ne čudi kako je neoliberalistička ideologija postala glavna meta različitih aktivističkih pokreta za ljudska prava (Hromadžić, 2008).

S tržišnom ekspanzijom u 1970. godina i erom neoliberalizma, “konzumerizam po prvi puta postaje ne samo ekonomska, već i socijalno-kulturalna dominantna u Americi i zapadnoj Europi (Hromadžić, 2008). Zahvaljujući tome, razbolje u kojemu nalazimo možemo nazvati “ne samo neoliberalnim, već i konzumerističkim kapitalizmom (Hromadžić, 2008).

„Gender Reveal“ ceremonije mogu se povezati sa neoliberalnim kapitalističkim modelom na više razina; kroz naglašavanje individualizma i izražavanje statusa pomoću stvaranja spektakla, kroz uviđanje načina na koji društvene mreže utječu na afirmaciju kapitalističkih vrijednosti kroz javnu izloženost, te kroz utjecaj potrošnje na perpetuaciju određenih društvenih normi.

2. Georg Lukacs: Teorija reifikacije i fetišizma robe

Georg Lukacs, marksistički teoretičar i filozof, razvio je teoriju reifikacije i fetišizma robe u djelu "Povijest i klasna svijest" (1923). Ova je teorija duboko ukorijenjena u marksističkoj tradiciji i najčešće se tumači kao teorija ideologije, "no ona je također teorija društvene prakse i društvene ontologije", ističe Feenberg (2015).

Lukacs nadograđuje Marxovu teoriju fetišizma robe, koja se odnosi na specifični fenomen modernog kapitalističkog društva (Lukacs, 1923). Usprkos tome što je robna razmjena postojala mnogo prije nego li se razvio kapitalistički sustav, ona je u okviru novih društvenih struktura poprimila sasvim drugačiji karakter, postajući dominantan oblik društvenih promjena (Lukacs, 1923). Kako navodi sam Lukacs, ovo je djelo "rođeno usred krize prijelaznog razdoblja" (1971) daleke 1922. godine, u razdoblju obilježenom nesigurnošću rapidnog rasta razvoja industrije i tehnologije. Kako bih Lukacsovu teoriju reifikacije i fetišizma robe bolje prilagodila novim društveno-ekonomskim uvjetima, nastojat ću ukratko objasniti tri razdoblja potrošačkog kapitalizma Gillesa Lipovetskog. Njegova analiza evolucije kapitalizma nudi širi okvir za razumijevanje promjena u dinamici potrošnje, što nam olakšava razumijevanje razdoblja u kojem se stvaraju fenomeni poput „Gender Reveala“.

U *The Hyperconsumption Society* (2010), Lipovetsky razlikuje tri razdoblja potrošačkog kapitalizma, koji bi teoriju reifikacije i fetišizma mogao smjestiti u kontekst prvog razdoblja (od 1880.-ih do Drugog Svjetskog rata). Društveni, kulturni i ekonomski kontekst unutar kojeg Lukacs operira obilježen je početkom kapitalističkih tržišnih odnosa; masovnom proizvodnjom koja dovodi do povećanja životnog standarda, ali i do otuđenja radnika. Proizvodnja iz potrebe nužnosti okreće se radu u strogo kontroliranim tvornicama što dovodi do migracija ruralnog stanovništva u veće gradove. Drugačija organizacija rada donosi velike promjene u samom načinu života i strukturi društvenih odnosa. Marx naglašava kako je "izravna razmjena" robe prije predstavljala "početak transformacije uporabne vrijednosti u robu, nego pretvorbu robe u novac" (Marx, 1867 prema Lukacs, 1923). Proizvodnja je tada prvenstveno kao cilj imala stvaranje "uporabnih vrijednosti, a ne razmjenskih vrijednosti" (Marx, 1867 prema Lukacs, 1923), što se mijenja kada se potrošnja toliko poveća da uporabna vrijednost postaje sredstvo razmjene, odnosno postaje robom.

Ono što je karakteristično za kapitalističko doba, jest to da radna snaga poprima oblik robe koju je radnik napravio, međutim ona više ne pripada radniku (Marx, 1867 prema Lukacs, 1923). Taj proizvod ili usluga radnika postaje nešto objektivno, otuđeno, nedostižno. Radnik

gubi kontrolu nad proizvodom ili uslugom, njegov se rad gubi u zamršenim zakonima tržišta i stvara se iluzija autonomije samog objekta proizvodnje. Fizički objekt koji je radnik proizveo naizgled dobiva inherentnu autonomiju i moć, nezavisno od njega samog, što dovodi do otuđenja (alijenacije) radnika.

Ključan aspekt ovoga razdoblja je povećanje dostupnosti nužnih proizvoda širem sloju društva, što se u drugom razdoblju (1950.-1970.) pretvara u eksploziju potrošnje. Nužnost proizvoda postaje sekundarna, što ovjekovječuje eru konzumerizma – marketing postaje ključan čimbenik u povećanju raznolikosti proizvoda (primjerice, isti proizvod može se smatrati boljim zbog drugačijeg brenda), te se naglašava društveni status i konformizam.

Prema Lipovetskom (2010), mi se danas nalazimo u trećem razdoblju (od 1970. godine nadalje) koje je okarakterizirano nepresušnom potragom za novitetima i trenutnom utaživanju želja, te brzom modom, koje postaju sredstva za postizanje sreće. Dominacija tehnologije i digitalnih medija oblikuju potrošačke navike i načine samopotvrđivanja, što je jedna od ključnih stavki za kritički osvrt na trend „Gender Reveala“, jer njegova “publika” pada pod utjecaj personaliziranog marketinga, budući da gotovo svaki korisnik ima trenutačni pristup ciljanim uslugama i proizvodima, što omogućava pretvorbu intimnog trenutka u priliku za prikaz materijalnog statusa.

Iako se od prvog razdoblja, odnosno početka potrošačkog društva, mnogo toga promjenilo, Lukacsove se teorije u nekim aspektima pokazuju vrlo korisnim prilikom analize „Gender Reveal“ proslava. Njegova kritika kapitalističkih mehanizama toga doba i danas omogućuje prepoznavanje istih u (post)modernom kontekstu. Kao jednostavan primjer fetišizma robe u kontekstu „Gender Reveala“ možemo promatrati razne dekoracije poput dječje odjeće ili balona, koji se poigravaju sa bojama kao prenositeljima značenja društvenih i rodni uloga. Iako su to u suštini samo proizvodi, oni postaju fetiši koji prenose dublja značenja i reflektiraju društvene vrijednosti, simbolizirajući norme koje se reificiraju i predstavljaju “prirodnima”.

Dakle, teorija reifikacije je Lukacsev dodatak pri analizi Marxove teze o fetišizmu robe. Cilj je razmatrati problem komodifikacije, ne kao izolirani slučaj ili ključnu ekonomsku stavku, već kao generalni strukturalni problem kapitalističkog društva (Lukacs, 1971). Kako bi pomnije objasnio teoriju reifikacije, Lukacs se poziva na Marxovo objašnjenje kako, jednom kada robni odnos prodre u društvo, “svi predmeti, odnosi i društveni procesi pretvaraju se u robu” (Lukacs, 1971). „Gender Reveal“ ceremonije predstavljaju jasan primjer komodificiranja društvenih odnosa i normi vezanih uz spol. Cijeli događaj, od prostora privatnog okupljanja do samog

iznošenja spola djeteta obitelji i prijateljima, pretvoren je u medijski, ali i robni spektakl. Događaj podrazumijeva niz proizvoda i usluga koji će čin otkrivanja spola učiniti spektaklom.

Feenberg u svojoj analizi Lukacsove teorije reifikacije (2015) uzima kao primjer institucije, koje iako su kompleks društvenih odnosa, doimaju se vrlo čvrstim i solidnim, poput prirodnih objekata. Dereifikacija, objašnjava, raskid je iluzije društvenih institucija prilikom kojeg dolazi do vraćanja kontingencije. “Ova ideja se obično objašnjava kao teorija ideologija, ali implicirana u kontrastu između društvenih odnosa i stvari je dublji argument o prirodi djelovanja, ili prakse kako je Lukacs naziva” (Feenberg, 2015). Dakle, reificirani se objekti pojavljuju unutar praksama uspostavljenog svijeta, a u “reificiranom stajalištu” (Feenberg, 2015.) razumiju se “odmah”, bez kritičke svijesti (Feenberg, 2015) Tako teorija reifikacije tumači odnos strukture i prakse; “reifikacija osigurava strukturu određivanjem specifične vrste prakse koja reproducira institucije” (Feenberg, 2015) dok dereifikacija podrazumijeva druge vrste prakse koje imaju moć utjecati i preoblikovati već postojeće prakse i strukture koje su uspostavljene (Feenberg, 2015).

2.1 Reificirane rodne norme kao društveni objekti

Feenberg naglašava kako reificirane društvene institucije djeluju kao čvrsti objekti. U slučaju „Gender Reveal“ ceremonija, rod djeteta postaje takav „objekt“.

Dramatični efekti, ekstravagantni rekviziti, profesionalne usluge, uporaba boja kao inherentno “ženskih” ili “muških” (ružičasta i plava), a ponekad i sponzorirani proizvodi ili usluge, nameću se budućim roditeljima kao standard relevantnosti u društvu. Simbolika boja kao prirodnih karakteristika jasan je primjer reificiranja simbola do te mjere da se doživljavaju kao inherentni aspekti muškog i ženskog identiteta, a njihova neprestana uporaba dovela je do prihvatanja istih kao fizičkih izraza reificiranih normi. Ne samo da ih je društvo počelo prihvaćati kao prirodne oznake roda, već prihvaća i rod nerođenog djeteta kao neupitnu činjenicu, koja implicira da je on određen djetetovim spolom (zanemarujući ostale moguće fizičke varijacije poput interspolnosti). Društvene konstrukcije roda postaju opipljivi nositelji određenih značenja pomoću fetišizacije robe, jednako kao što se perpetuira inherentnost binarnosti roda. Smatram kako upravo kritika može pomoći dereifikaciji, odnosno prepoznavanju da su ove „čvrste“ norme zapravo društvene konstrukcije koje se mogu mijenjati.

2.2 Reifikacija i tehnologija

Feenberg također izdvaja utjecaj reifikacije na tehnološki razvoj i demokraciju, objašnjavajući kako reifikacija tehnologije zapravo znači odvajanje tehnologije od ljudskog djelovanja, čineći je autonomnom silom. "Suvremeni društveni pokreti", objašnjava, "često osporavaju reifikaciju inzistirajući na demokratskoj kontroli i društvenoj odgovornosti tehnologije (Feenberg, 2015), no treba obratiti posebnu pozornost na to da se tehnologija ne bi trebala gledati isključivo kroz prizmu tehnološkog objekta ili alata koji postoji neovisno o sociokulturnom aspektu, već kao društveno oblikovane procese koje reflektiraju društvene strukture i odnose moći (Feenberg, 2015).

Reifikacija se odražava kroz neprestano ponavljanje određenih praksi, a tehnologija obećavanjem popularnosti i validacijom javnosti trendu „Gender Reveala“ omogućava dodatnu legitimnost. Pametni telefoni doprinijeli su rasprostranjenosti „Gender Reveal“ ceremonije utoliko što omogućavaju vrlo brz i jednostavan pristup brojnim informacijama i društvenim platformama za dijeljenje videozapisa i slika, a svaki put kada se ceremonija ponavlja, rodna binarnost se potvrđuje i sve dublje ukorijenjuje u kolektivnu svijest. Digitalni mediji omogućavaju osobi da iz perspektive promatrača prodre u poziciju aktivnog korisnika, omogućavajući mu lakše dijeljenje svakog aspekta svoga života. Osim toga, pametni telefoni znatno olakšavaju pristup online trgovinama iz cijeloga svijeta, na kojima se neprestano promoviraju proizvodi za „Gender Reveal“ proslave. Specijalizirani baloni, torte, dekoracije i pirotehnika samo su neki od proizvoda koji se smatraju neizbježnim za otkrivanje spola nerođenog djeteta što doprinosi hiperkonsumpciji. Ovi proizvodi nakon uporabe nemaju nikakvu uporabnu vrijednost, čime doprinose onečišćavanju okoliša. Postepeno, ali neprimjetno brisanje granica privatnog i javnog života dovodi do neprestanog dijeljenja sadržaja u stvarnom vremenu koji, iako reflektira ustaljene društvene norme, prikazuje iskrivljenu stvarnost života koja egzistira isključivo na društvenim medijima. Ono što je nekada bio privatni događaj slavljen unutar obitelji, sada postaje ceremonija dijeljena s publikom diljem svijeta koja doprinosi normalizaciji „Gender Reveala“.

Pomoću snažnih emocionalnih reakcija roditelja, „Gender Reveal“ proslave osiguravaju dodatnu popularnost na društvenim mrežama. Ono što je u mnogim slučajevima vidljivo prilikom analize snimaka i što osigurava najviše pregleda, jest učestalo razočaranje roditelja,

posebice oca kada se otkrije da je spol djeteta ženski². S druge strane, kada je u pitanju muško dijete, očevi slave, najčešće sa svojim prijateljima, dok su partnerice često ostavljene po strani.

Doista, postoje različite studije koje potvrđuju da su roditelji u određenim kulturama skloniji iskazivanju razočarenja kada je u pitanju dijete ženskog spola. To može predstavljati reflektiranje ukorijenjenih rodni normi i patrijarhalnih društvenih očekivanja, koja se dodatno amplificiraju kada se dijele na društvenim medijima. „Raširena kulturalna sklonost sinovima očita je u mnogim društvima, primjerice u Boliviji, Kini, Indiji, Koreji, Maroku, Pakistanu, te u nekoliko europskih zemalja“ (Higginson & Aarssen, 2011). Prema Van Balen (2006), nedavne ankete otkrivaju kako je trend preferencije muškog djeteta kod žena znatno slabiji (ili nikakav) u usporedbi s muškim ispitanicima, što se također može primijetiti prilikom analize članaka i video uratka na temu „Gender Reveal“.

Interesantno je promatrati poziciju „Gender Reveal“ trenda ovisno o geografskoj poziciji i kulturološkim normama određenih država. Primjerice, dok je u SAD-u snažno potican, isti je trend u Indiji ilegalan. Zbog preferencije muškog nad ženskim djetetom, Indijski je parlament 1994. godine donio Zakon o prenatalnim dijagnostičkim tehnikama, odnosno *Prenatal Diagnostic Techniques (Regulation and Prevetion of Misuse) Act* kojima se zabranjuje bilo koja vrsta obznanjivanja spola fetusa, pa čak i ona između doktora i pacijenata. (KimsHealth, n.d.) Zakon je 2003. godine nadograđen i nazvan PC-PNDT Act (*Pre-conception and Prenatal Diagnostic Techniques*) koji osim određivanja spola zabranjuje i bilo kakve moguće reklame povezane s prenatalnim određivanjem spola, kao i korištenje spolno selektivne tehnologije³ na nerođenoj djeci (KimsHealth, n.d.) Razlog je tome što je većina pobačaja provedena upravo zbog patrijarhalnih vrijednosti društva, a smatra se da je 70% svih pobačaja počinjenih u

² Postoje mnogi članci i video uradci koji potvrđuju tezu o očevima razočaranim rodnom (spolom) budućeg djeteta. Neki od njih:

„Gender Dissapointment in Dads – My Husband's Story“. 2020 [pristup: <https://runjumpscrap.com/2020/10/gender-disappointment-in-dads/>]

„A Dad-To-Be Got Super Upset At The Gender Reveal Party & It Was A Red Flag“. Aswell, Sarah, 2023. [pristup: <https://www.scarymommy.com/parenting/dad-upset-at-gender-reveal-party>]

„Dad fails to hide diappointment at gender reveal party after discovering he's expecting a third daughter“. Tran, Cindy. 2022 [pristup: <https://7news.com.au/lifestyle/parenting/dad-fails-to-hide-disappointment-at-gender-reveal-party-after-discovering-hes-expecting-a-third-daughter-c-6521807>]

³ Osim rješavanja problema „selekcije spola“ putem pobačaja, spolno selektivna tehnologija podrazumijeva i suvremenije reproduktivne tehnologije, poput prenatalne genetske dijagnoze i DNK ponderirani odabir sjemena koji se mogu koristiti za odabir spola. (Van Balen & Inhorn, 2003). [pristup: <https://journals.sagepub.com/doi/10.2190/PP5X-V039-3QGK-YQJB>]

Novom Delhiju upravo zbog preferencije muškim nad ženskim spolom fetusa (Imam, 1994). Važno je napomenuti da, kada govorim o fenomenu „Gender Reveala“ i rodnim normama koje on podrazumijeva, nastojim se fokusirati na ono što on predstavlja u zapadnjačkome svijetu i potrošačkoj kulturi. Međutim, smatram zanimljivim uvidjeti načine na koje se rodne norme i kulturalna sklonost muškoj djeci manifestiraju u različitim društveno-ekonomskim kontekstima, te kako se na njima profitira. Primjerice, razne privatne klinike u Indiji unatoč vrlo strogim zakonima uspijevaju zarađivati na određivanju spola testovima (Imam, 1994), jednako kao što i Sjedinjene Američke Države uspijevaju profitirati otkrivanjem spolova nerođene djece stvaranjem novih trendova i društvenih spektakla poput „Gender Reveala“. U oba slučaja, prisutna je prirodna znatiželja za saznanjem spola, ali i kulturološki uvjetovana preferencija muškog nad ženskim djetetom.

Iako tehnologija i njezin napredak sadrže golemi niz pozitivnih aspekata, bez uporabe kritičke misli one mogu postati alatom reifikacije normi koje 'napredna' društva nastoje izbjeći. Potreba za stvaranjem impresivnog sadržaja korisnike stavlja u začarani krug zbunjenosti, razočaranja i hiperpotrošnje, u kojem sudjeluju ne razmišljajući o ustaljivanju zastarjelih društvenih dinamika i ideologija, već o tome kako ostati aktualnim pod pritiskom društva. Zbog toga, smatram kako uloga tehnologije dodatno podržava proces reifikacije rodne binarnosti.

3. Identitet

Kako bi mogli analizirati dihotomiju roda i spola, ponajprije se moramo pozabaviti pojmom identiteta. Ono što sačinjava srž problematike pojma identiteta jest činjenica da za njega ne postoji unificirana definicija, pa je kao takav često podložan nespretnom korištenju. Devedesetih godina prošlog stoljeća, smatra Krstić (2010), identitet „postaje jednim od pojmova koji daju okvir intelektualnim debatama“, što je rezultiralo time da se on koristi u različitim diskursima i znanstvenim područjima (Krstić, 2010). Unatoč tome što je kao pojam sam po sebi poprilično neutralan i samorazumljiv, u političkim sferama on vrlo jednostavno postaje „emotivno nabijeno oružje“, posebice prilikom nemogućnosti razlikovanja identifikacije od identiteta, ili pak samog identiteta od društvene solidarnosti (Petković, 2020). Jednako tako, identitet nisu ni uloge koje preuzimamo u društvu, poput bivanja roditeljem, sportašem ili učiteljem, već je on isključivo mogućnost bivanja identičnim samome sebi (Petković, 2020). Nemoguće je identitet svesti na uloge u društvu jer su one izvanjske i definirane funkcijama koje pojedinac obavlja. Svjesnost subjekta „da je identičan sam sebi“ (Beganović, 2019) ono je što sačinjava osobni identitet, za razliku od društvenog, koji je

„uspostavljen na sličnostima s drugima“ (Beganović, 2019). Učestalo korištenje pojma dovodi do umanjnja njegove preciznosti, pa se on tako više ne vezuje isključivo uz „sveto trojstvo klase, roda i rase“ (Petković, 2020) već postaje pojam podložan subjektivnoj interpretaciji. Postoje razni pristupi problematici identiteta, kao što postoje i različiti aspekti identiteta poput, primjerice, psihološkog i socijalnog (Deschamps, Devos, 1998).

Pa, je li bivanjem ženom ili muškarcem ono što je dobiveno samim rođenjem osobe? Ili pak osoba gradi identitet spoznavajući vlastiti rod kroz prizmu kulture, što ga čini promjenjivim? „Identitet postaje predmetom samo kada je u krizi, kada nešto što je pretpostavljeno kao fiksirano, koherentno i stabilno jest izmješteno iskustvima sumnje i neizvjenosti“ (Mercer, 1990 prema Krstić, 2010). Nije upitno kako postoji niz psihičkih i fizičkih razlika među ljudima, međutim kada osobu reduciramo na njenu 'esencijalno' biološku karakteristiku i kada to koristimo kako bi je označili, to postaje produktom politike i moći. (Storey, 2015).

3.1. Osobni, društveni i rodni identiteti

Kao što sam već spomenula, ne postoji jednoglasna definicija identiteta; njegov se značaj mijenja ovisno o diskursu i polazišne perspektive. U prošlosti, „na identitet“ je „uglavnom utjecala pripadnost nekoj široj društvenoj grupi koja je bila omeđena i povezana po klasnoj ili nacionalnoj pripadnosti“ (Krstić, 2010), dok su u današnje vrijeme identiteti „mnogo raznovrsniji i nestabilniji“ (Krstić, 2010). Prema Deschamps i Devos (1998), osobni identitet odnosi se na individualne osobine pojedinca koje ga razlikuju od ostalih, dok društveni identitet obuhvaća pripadnost različitim društvenim skupinama i kategorija, poput spola, etničkih grupa, nacije i slično. Temeljeći se na ideji dvostruke karakterizacije svakog pojedinca, oni nastoje promatrati interakciju između obje vrste identiteta. Osobni i društveni identiteti nisu odvojeni, već međusobno povezani i oblikovani kroz interakciju s okolinom. Smatraju kako je važno u obzir uzeti samu kontekstualnu prirodu identiteta – oni nisu fiksni, već fluidni i kontekstualno uvjetovani, što znači da se različiti aspekti identiteta mogu pojavljivati u različitim okolnostima, ovisno o situacijama u kojima se pojedinac nađe.

Kada govorimo o osobnom identitetu, to je prvenstveno osjećaj koji pojedinac ima o samome sebi, te je “konstruiran na razlici” (Beganović, 2019) od Drugog, gdje je pojedinac svjestan identičnosti samome sebi, što ga čini različitim od onih koji nisu on. Za razliku od osobnog, društveni identitet uspostavlja se identificirajući se sa drugima, i njihova se povezanost temelji na povezanosti zbog uzajamne sličnosti. Dakle, društveni identitet se zasniva na sličnosti pojedinca s onima „koji dijele njegovu socijalnu pozadinu (mi)“ (Beganović, 2019), ali i na

određenoj „jedinstvenosti“ u odnosu s drugima (Beganović, 2019). Ovakve diferencijacije vode ka zbližavanju određenih grupa, ali i do većih podjela i hijerarhija u grupama koje se razlikuju.

Beganović (2019) objašnjava koncepte feminiteta i maskuliniteta koristeći se djelom R. W. Connella, „Masculinities“ (2005), koji smatra kako su ti koncepti zapravo u uzajamnom odnosu, te se njihovo značenje proizvodi upravo u toj relaciji jednog s Drugim. Smatra se kako feminitet ne može postojati bez maskuliniteta i obrnuto. Beganović (2019) razlikuje i „muškost“ nasuprot „maskulinitetu“ koristeći se Beynonovim djelom „Masculinities and Culture“ (2002), „pri čemu je muškost biološka“ (Beganović, 2019), a „muževnost kulturalna odrednica“ (Beganović, 2019). U tom slučaju, maskulinitet, a i feminitet, se oblikuju isključivo u kulturi, ovisno o vremenskoj odrednici i lokaciji (Beganović, 2019). Muškarci nisu rođeni muževni, već je im je ta muževnost nametnuta kulturom, „sačinjenom od društvenih kodova i skupa ponašanja koje muškarci uče reproducirati“ (Beynon, 2002 u Beganović, 2019), jednako kao što je i ženama nametnut konstrukt feminiteta. Ovo potvrđuje tezu o gradnji maskuliniteta i feminiteta, nasuprot njihovoj danoj 'prirodnosti'. „Gender Reveal“ ceremonije slave urođenu muškost i ženskost, bez dopuštanja prilike nerođenoj osobi da u budućnosti sama spoznaje svoj vlastiti identitet, pritom reificirajući ustaljene rodne norme kroz potrošnju.

3.2. Esencijalistički i konstruktivistički pristupi identitetu

Današnje poimanje spolnih i rodnih razlika „smještena je u razdoblje između 1450. i 1650. godine, u samim počecima stvaranja moderne kapitalističke ekonomije“. (Cornell, 2005 prema Beganović, 2019) Termini roda i spola zbuduju su za mnoge, pa se unatoč njihovim različitim značenjima pogrešno koriste kao sinonimi. Naime, kada govorimo o spolu, odnosimo se na biološku odrednicu, tj. niz fizičkih elemenata ljudskog bića koje ga sačinjavaju, poput reproduktivnih organa, kromosoma i hormona, te sekundarnih spolnih karakteristika poput promjena u distribuciji mišićne i tjelesne mase, promjena u dlakavosti, glasu i slično.

S druge strane, rod se odnosi na sociokulturne uloge, odnosno određene društvene norme za koje se smatra da se najčešće vežu uz određeni spol. Ukratko, rod se odnosi na način na koji se pojedinci identificiraju i izražavaju u svijetu, no spol nije nužno vezan uz rod. Primjerice, od osobe koje je rođena kao ‘muško’ očekivati će se određeni set ponašanja i uloga koje ta osoba mora ispuniti u društvu, te praćenje već određenih izraza identiteta. No, osoba se može identificirati kao žena, muškarac, rodno fluidna ili ne-binarna osoba neovisno o svojoj

biološkoj odrednici. Kod izražavanja roda ključna je subjektivnost individue, koju često koče nametnute uloge poput odjeće i izgleda, te profesionalnih uloga.

Esencijalizam podrazumijeva filozofski pristup koji tvrdi da su spolne razlike ključne prilikom analiziranja roda, što znači da su osobine određenog pojedinca diktirane njegovim spolom, a samim time inherentne i fiksne cijelog života. Uz esencijalizam, važno je napomenuti kako postoji i biološki determinizam, koji također polazi od pretpostavke da su identiteti prirodno određeni, odnosno temeljeni na biološkim razlikama. Ova su dva pristupa vrlo redukcionistička, jer svode osobe i njihova ponašanja na biologiju. Pobornici esencijalizma često izostavljaju postojanje interspolnih osoba, upravo zato što ne znaju gdje bi ih svrstali. Interspolne osobe rođene su s biološkim karakteristikama koje ne moraju odgovarati tradicionalno određenom rodu ili spolu (s naglaskom na spol), što može uključivati neuobičajene varijacije u kromosomima, hormonima, pa čak i reproduktivnim organima koji mogu imati obilježja oba spola. Primjerice, osoba može imati vanjske genitalije koje se podudaraju s tipičnom ženskom ili muškom anatomijom, a istovremeno imati hormone ili kromosome suprotnog spola. Osim što se suočavaju s kulturološkim 'intervencijama', interspolne se osobe suočavaju i s medicinskim intervencijama koje se provode u ranoj dobi, ne bi li se tijelo oblikovalo u društvene norme „muškog“ i „ženskog“. S obzirom da osobi nije omogućen odabir, već je prisiljena na njega, postavljaju se etička pitanja autonomije i odlučivanja o svome tijelu, spolu i rodu. Interspolnost potvrđuje da biološki spol nije jednostavno definiran binarni koncept kada uzmemo u obzir postojanje niza mogućih bioloških varijacija. Samim time, potvrđuje se inicijalna teza o rodu kao nečemu što je 'lebdeće', kulturološki uvjetovano, iako je u mogućnosti biti stvar slobodne ekspresije.

Društvena očekivanja i rodne norme, osim što su ključni pojmovi kada govorimo o identitetu, aktivno oblikuju tržište i služe kao alati za ostvarivanje profita, kao što to čini i relativno nova pojava „Gender Reveala“. Rodne norme ostaju duboko ukorijenjene u strukturu neoliberalnog kapitalizma, iako se promovira ideja slobodnog izbora. U znanstvenim radovima, ta se iluzija često propituje kada se govori o drugim aspektima potrošnje, međutim staje kada se govori o spolu i rodu jer se ti pojmovi smatraju bezazlenim, odnosno unaprijed određenim samim postojanjem čovjeka u svom 'originalnom', biološkom obliku. Međutim, društvene strukture itekako igraju ključnu ulogu u eksploataciji tržišta, upravo zato što pospješuju daljnje oblike očekivanja o tome kako bi se pojedinci trebali ponašati, izgledati, te na što trošiti. Proizvodi su strateški oblikovani prema strogo definiranim ulogama rodne binarnosti, pa tako možemo uočiti proizvode namijenjene isključivo „muškarcima“, te proizvodima namijenjenih za

„žene“, čak i kada je u pitanju identičan proizvod poput kozmetike. Rigidne, tradicionalne rodne uloge ne samo da ostvaruju profit, već i potpomažu održavanju *statusa quo* rodne binarnosti, jer, iako neoliberalna ideologija nudi iluziju slobodnog izbora, identiteti su i dalje oblikovani unutar strogih okvira društva.

S druge strane, konstruktivizam se temelji na stajalištu da su rodne uloge, očekivanja i identiteti oblikovani kroz kulturu i društvene norme, a ne kroz biološke odrednice. Kao što i sam naziv nalaže, ovaj pristup identitete smatra konstruiranim i kontekstualnim. U ovom slučaju, uloge i identiteti se uče i stvaraju kroz razne procese socijalizacije što se vidi u različitim očekivanjima onoga što znači “biti muškarcem” ili “ženom”. Te se norme i uloge također mogu mijenjati kroz vrijeme, pa tako ono što se nekad smatralo neprihvatljivim, danas je sasvim uobičajeno (no, i to se regulira unutar strogo kontroliranih okvira). Iako glavnim fokusom smatram kritiku esencijalističkog pristupa i iskorištavanje tradicionalnih rodni uloga kako bi se ostvario profit, važno je napomenuti način na koji konstruktivistički pogled na identitete u nekim aspektima pogoduje neoliberalističkoj perspektivi. Naime, s obzirom na promicanje ideje individualizma i slobode izbora, neoliberalni kapitalizam u rodnoj fluidnosti pronalazi nove potrošače. Pod krinkom osnaživanja i promicanja kulture u kojoj svatko može istraživati svoj identitet ne bi li pronašao ono što on 'stvarno jest', zapravo se odražava potrošačka ovisnost neprestanim stvaranjem novih trendova, bez nužne potrebe za mijenjanjem već ustaljenih struktura i odnosa moći. Pa tako, iako se neprestano stvaraju inovacije u obliku proizvoda i brendova, profitabilnost proizlazi iz zadržavanja tradicionalnih vrijednosti, a ne iz propitivanja rodno-binarnih hijerarhija. Jer, u neoliberalnom kapitalizmu, komodificiranje roda i fluidnosti identiteta ne dovodi do većih značajnih promjena, već samo do iluzije promjene i inkluzivnosti.

4. Izvedba roda – „prirodno“ nasuprot „kulturalnom“

Judith Butler u „Nevoljama s rodom“ (2000) govori kako je izvođenje roda slično nošenju odjeće ili kostima – ono je nešto što na sebe oblačimo i nosimo kada „idemo u svijet“. Nešto što često zanemarujemo jest činjenica da mi sami, određenim radnjama i jezikom kojim se koristimo, neprestano iznova 'izvodimo' svijet oko nas, što dovodi do kontinuirane reprodukcije određenih ideja poput onih vezanih uz rod.

Butler (2000) smatra kako javnim djelovanjem, različiti činovi roda stvaraju i ponovno potiču određenu ideju roda, a bez tih činova rod ne bi ni postojao, već bi lebdio u zraku kao slobodan pojam, nevezan uz određene ideje spola i seksualnosti. Osobno smatram kako naizgled bezazleni trend ovdje ima veliku mogućnost ostvarivanja legitimiteta određenih načina

postupanja, kao što to čini „Gender Reveal“. Činovi o kojima Butler govori, a koji se refleksivno ponavljaju, standardno reflektiraju heterobinarnost. To znači da su, pomoći kulturoloških kodova i života u zajednici, pojedinci naučeni ponašati se na načine svojstvene svome spolu. To jasno možemo vidjeti kod transrodnih osoba, odnosno kod njihovog načina izvođenja spola i roda. Pomoću kontingentnih dimenzija označavanja tjelesnosti, transrodna osoba zamišlja i reproducira sliku cisrodne osobe, čiji je spol u skladu s rodom, te se tako otkrivaju različiti, lažno naturalizirani aspekti rodne binarnosti. Kod primjera ženske transrodne osobe, to se može vidjeti kod „glumljenja“ ili „izvođenja“ slike „istinske“ žene, koje uključuju činove nošenja haljina, visokih potpetica ili šminkanja. Kroz ovakav tjelesni performans i afirmaciju vlastitog identiteta, naglašavaju se tradicionalna očekivanja karakteristika određenog spola i nesvjesno reproduciraju društvene norme poput onih da žena treba izgledati i ponašati se na određen način, te se uklopiti u heteronormativne, binarne standarde roda kako bi zaista „bila“ žena.

Konstantnim izvođenjem, odnosno ponavljanjem jednakih, strogo reguliranih činova unutar društvenog okvira, rodne se norme talože i proizvode neobičnu pojavu „prirodnog spola“, „prave žene“ ili bilo kojeg drugog niza prisiljavajućih društvenih fikcija (Butler, 2000). Drugim riječima, rod postaje samorazumljivom kulturalnom fikcijom koja se iznova izvodi i stvara, a koja se temelji na spolu osobe. Zahvaljujući tome, podliježemo različitim vrstama društvenih pritisaka vezanih uz spol; u suštini, heteroseksualne norme binarnosti nameću nam prisilni poredak spola, roda i žudnje. Određuje nam kako bi trebali izgledati, ponašati se i osjećati se. Kao biološka sudbina, spolna odrednica esencijalizmu služi kao argument da je rod kulturalna konstrukcija koja interpretira spol. Međutim, Butler (2000) napominje, takav argument ne uzima u obzir postojanje ikakvog jaza između spolnog tijela i kulturalno konstruiranog roda. Ako je rod isključivo određen spolom, pod koji bi rod u tom slučaju pripadala interspolna osoba sa fizičkim karakteristikama i obilježjima oba spola?

Možemo se prisjetiti primjera trećeg spola/roda, koje su okarakterizirane posebnom vrstom odricanja od vlastitog identiteta. Primjerice, na prostoru Balkana „socijalne prilike dovele su do pojava žena koje su se odricale ženskoga identiteta i preuzimale muški“ (Vigan, 2014), odnosno virdžina („nevidljivica“, „tobelija“), čiji rodni identitet nadilazi „granicu između poimanja onog što je muško, a što žensko“ (Kokotec, 2015). „Fenomen virdžine odražava složeni odnos u obitelji i društvu“ (Kokot, 2015), utoliko što su virdžine žene koje svjesno preuzimaju ulogu muškarca u društvu. Prostorno su određena, endemska pojava zapadnoga dijela Balkanskog poluotoka, odnosno sjeverne Albanije, Crne Gore i Kosova (Vince-Pallua,

1999 prema Kokot, 2015), a vrlo su jasan primjer konstrukcije roda. U tradicionalnim patrijarhalnim društvima, kakvo je ono južnog Balkana (Twigg, 2009 prema Kokotec, 2015) često su se samoinicijativno stvarali muški nasljednici tamo gdje ih isprva nije bilo. Primjerice, virdžine, ukoliko su četvrto ili peto žensko dijete u obitelji, roditelji ih prilikom rođenja mogu odrediti muškarcem, neovisno o ženskom spolu. Jednako tako, one to mogu učiniti i samoinicijativno kada su dovoljno stare. Ulogu muškarca preuzima „ne samo unutar svoje uže obitelji i porodice, nego i u široj društvenoj sredini koja je inače tradicionalno, strogo patrijarhalna“ (Vigan, 2014). Preuzimanjem muškog roda, reflektiraju se vrijednosti patrijarhata u kojima je muškarac vrijedniji od žene, pa tako virdžine kao muškarci postaju više cijenjene; „to im u patrijarhalnoj sredini pruža puno više sloboda i poštovanja, dok su žene u patrijarhalnom društvu podređene i muškarcima i virdžinama“ (Vigan, 2014). Zanimljivo je kako i one same internaliziraju mizoginiju⁴ kada preuzmu tradicionalno 'muške' uloge. Ovaj fenomen je vrlo zanimljiv jer, iako su virdžine preuzele ulogu muškarca, gotovo svi znaju da nisu muškarci. Neovisno o vrlo jasnoj konstrukciji roda i preuzimanju uloga, virdžine nisu viđene kao trans osobe, te su prihvaćene unutar strogog patrijarhalnog društva.

Butler (2000) nas tako nastoji navesti na preispitivanje samog obilježja spola kao nečeg danog, „prirodnog“, nasuprot „kulturnom“ rodu. Pretpostavka binarnih spolova, koji zatim podliježu interpretaciji dvaju roda (muškog i ženskog), nije nužno 'ispravna'. Štoviše, takva pretpostavka zadržava uvjerenje mimetičkog odnosa roda prema spolu, u kojemu rod zrcali spol ili je na neki drugi način njime ograničen (Butler, 2000).

5. Detaljnija analiza „Gender Reveal“ ceremonije

Ono što je nekada bio poseban trenutak rezerviran za roditelje i užu obitelj, postalo je neizostavan društveni ritual koji svoju popularnost postiže upravo objavljivanjem na društvenim medijima. S razvitkom tehnologije javljaju se i novi društveni trendovi, a jedan od njih je i „Gender Reveal“. Smatra se kako je trend nastao u Sjedinjenim Američkim Državama, kad ga je američka blogerica 2008 godine nevinno započela rezanjem torte na svojoj proslavi za bebu („baby shower“), otkrivajući ružičastu unutrašnjost, uz usklik „Djevojčica je!“ (Manji, 2021). Konfeti i baloni samo su neki od neizostavnih alata otkrivanja spola budućeg djeteta,

⁴ Mnoge virdžine, preuzevši ulogu muškarca, razviju mržnju prema ženskom rodu. „Eh, da sam muško... ali, sudbina prokleta.“ To možemo vidjeti i kod prikaza Stane Cerović, „Posljednje crnogorske 'virdžine“ koja izbjegava žene i prezire žensku odjeću. (Al Jazeera Balkans, 2013) [pristup: https://www.youtube.com/watch?v=Kroi8YNtFGw&ab_channel=AlJazeeraBalkans]

iako je internet svjedočio i ekstravagantnijim verzijama, poput unajmljivanja najvišeg nebodera u Dubaiju za svjetlosni show u plavoj boji, te videa aligatora koji zagriža u lubenicu, prskajući plavu boju. (Manji, 2021). Poznato je kako je na zabavi u Kaliforniji korišten pirotehnički uređaj koji je tijekom otkrivanja spola izazvao požar i spalio više od 13.000 hektara zemljišta, prisiljavajući više od 3 tisuće stanovnika na evakuaciju (Manji, 2021) Mnoge su proslave rezultirale paljenjem šuma, požarima, uništavanjem posjeda, pa čak i smrću roditelja i učesnika. „Nije samo okoliš taj koji pati“, pojašnjava Manji (2021), „dva pilota unajmljena da na zabavi u Cancunu izvjesu transparent s natpisom „Djevojčica je!“ poginula su kada se njihov avion srušio u more.“ Analizirajući „Gender Reveal“ ceremonije (trendove), možemo iščitati očekivanja vezana uz određene društvene uloge spola i roda, načine ne koje se promovira hiperkonsumpcija, te kako digitalni mediji danas pomažu ostvarivanju profita kroz komodifikaciju društvenih odnosa u neoliberalnom kapitalizmu. Stvar se dodatno zakuhava spektaklom i medijima, te velikim brojem pregleda objavljenih videa. Primjerice, video već spomenutog aligatora koji grize lubenicu dosegao je preko 12 milijuna pregleda (Manji, 2021).

Prije no što u potpunosti eskalira, događaj započinje pripremom zabave do nekoliko tjedana unaprijed, kako bi se osigurao odabir teme koja uključuje proizvode plave boje za dječaka, i ružičaste za djevojčicu. Zatim se odabire način otkrivanja roda, što je ključni dio ceremonije jer se time osigurava zabava, ali i spektakl na društvenim mrežama. Postoji mnogo opcija, od kojih su najčešće torte iznutra obojene plavom ili ružičastom bojom, baloni napunjeni konfetima u boji ili kutije iz kojih izlaze obojani baloni, te transparenti, vatromet ili pak dimne bombe. Ovo se postiže tako da, nakon medicinskog pregleda, odabrani liječnik budućim roditeljima ne govori spol djeteta, već tu informaciju zapiše na komad papira i stavi u zapečaćenu omotnicu.

Roditelji zatim predaju omotnicu slastičarima ili povjerenim osobama, koje zatim pripremaju torte, balone i ostale proizvode ili usluge. Cijeli proces osmišljen je tako da je privatnost zajamčena, što osigurava trenutno iznenađenje roditelja i njihovih gostiju. Osim toga, organiziraju se razne igre i ostale aktivnosti, poput natjecanja i postavljanja foto-kutka gdje se gosti mogu fotografirati sa tematskim rekvizitima. U ove se ceremonije ulaže mnogo novaca, od samih torti do tematskih dekoracija (banneri, tanjuri i čaše u adekvatnim bojama, hrana i piće). Gosti su također primorani donijeti razne poklone, pa čak se i obući jednobojno, po vlastitoj procjeni hoće li dijete biti dječak ili djevojčica.

Od ispraznog performansa, do jasno vidljivog društvenog i ekološkog razaranja, „Gender Reveal“ ceremonije proslave prožete su nelogičnostima. Za početak, sam je naziv posve netočan; ono što se na pregledu u trudnoći može saznati jest isključivo spol, i to pomoću ultrazvučnog pregleda nakon 12. tjedana gestacije (Odeh et al., 2009 prema Jack, A. 2020) ili pomoću krvnog testa majke za identifikaciju kromosoma fetusa (De Jong et al., 2010 u Jack, A. 2020). Budući da je biološki spol sastavljen od niza fizičkih odrednica koji uključuju vanjske i unutarnje reproduktivne organe, kromosome i hormone, ovi testovi ne mogu jamčiti rođenje biološki muškog ili ženskog djeteta (Seavilleklein, Sherwin, 2007). Od svakih 2000 rođenja, izvještava Preves (2013), jedno do dvoje djece rodi se s genitalijama neusklađenim s „društveno prihvaćenim normama seksualne anatomije“. Budući da se tijekom trudnoće ne ispituju sve komponente koje sačinjavaju biološki spol, vrlo se često događa da, kada se očekuje 'djevojčica' ili 'dječak', rodi interspolno dijete. Najčešće, ni sama osoba ne zna je li interspolna sve do puberteta ili kasnije, a smatra se da možda nikada ni neće saznati (Preves, 2013 prema Jack, A. 2020), zbog mnoštva oblika interspolnosti koje se ne mogu spoznati samo po genitalijama koje ne pripadaju isključivo 'muškom' ili 'ženskom' tijelu. Postoji velika debata, posebice glede hormonalne produkcije, tko zadovoljava kriterije interspolnih osoba (Davis, 2015)

Spol, temeljeći se na biološkim odrednicama, na neki se način može saznati. Međutim, kada govorimo o rodu, koji nerođena osoba nije u mogućnosti spoznati i razviti kroz život u zajednici, nailazimo na problem – kao produžetak roditelja, nerođeno tijelo postaje poprištem rodno-binarnih ideologija i narativa. Pod krinkom slavlja i veselja, ovakav tip ceremonije/društvenog performansa doprinosi stereotipima rodne binarnosti, ojačavajući rigidne društvene konstrukte, istovremeno reducirajući kompleksnost pitanja ljudskog identiteta na biološke oznake.

3.1 Gender reveal ceremonije u praksi – analiza videa na društvenim medijima

Ono što je također problematično jest činjenica da majci u ovom trendu gotovo i nije pružena istinska podrška koju podrazumijevaju emocionalni i fizički zahtjevi imanja djeteta. Iako „Gender Reveale“ možemo promatrati kroz prizmu oslanjanja na zajednicu i podršku koju ona može pružiti novim roditeljima (što je u prošlosti i bio glavni cilj) ili pak jednostavno kao ceremonije otkrivanja koji su 'bezazlena zabava' (Jack, A. 2020) jasno je kako majke proživljavaju dodatan stres umjesto da dobiju pomoć koju priželjkuju. Videi koji se na ovu temu mogu naći na internetu jednostavnim pretraživanjem vrlo su zbunjujući i posramljujući. U većini slučajeva, kada se sazna da je dijete 'muško', otac generalno u trenutku odlazi sreću

podijeliti s prijateljima, puštajući majku samu. Ona pokušava ući u krug muškaraca koji se grle, sretno skaćući, no ne uspijeva. Majka jednako tako ostaje distancirana i kada otac ima dramatične, razočarane ili agresivne reakcije prilikom saznanja da će se roditi 'djevojčica'. U oba slučaja majka većinom ostaje sama u kadru, dok muškarac slavi ili tuguje zbog spola djeteta.

Postoje mnogi primjeri koji dokazuju štetnost ovog trenda; mnogi se ljudi ozlijede pucajući u mete ispunjene obojanim eksplozivima koje se zapale, a poznati su i razni slučajevi smrti. Osim fizičkog stresa ili nasilja koje osobe proživljavaju tijekom „Gender Reveal“ ceremonija, važno je naglasiti i onu psihičku, kao što su manjak podrške majci i njeno zanemarivanje u važnom trenutku života. Ceremonije (zabave) otkrivanja spola vrhunac su neoliberalne katastrofe i ekološke neodrživosti, no veći je problem što pojedinci ne razmišljaju o širem društvenom kontekstu kada ih provode. Slavljenje dolaska djeteta i uzbuđenje oko saznanja spola samo po sebi nije negativno, međutim kontekst reflektiranja dubljih društvenih dinamika ih čini pogodnim terenom za kritičku analizu.

5. Nuklearna obitelj i marksistička metoda historijskog materijalizma

Kako bi proučili dodatne načine na koje je čovječanstvo funkcioniralo unutar društava koja su služila potpuno različitim proizvodnim svrhama, feministi moraju koristiti marksističku znanstvenu metodu historijskog materijalizma smatra Seiden (2019). Jednako kao i koncept identiteta, historijski materijalizam nema jednoglasnu definiciju, već postoje prijepori što ono zaista jest. Generalno, njegovo se značenje očituje u odnosu s pojmovima sociologije i filozofije povijesti, te je višeznačan. (Despot, 1973). Postojale su razne diskusije je li sociologija metoda historijskog materijalizma, ili je on pak metoda sociologije, no zaključak je kako je „sociologija pozitivna, građanska znanost o društvu“ (Despot, 1973), a „historijski materijalizam revolucionarni pogled na svijet proletarijata utemeljen na apsolutnoj znanosti rada“ (Despot, 1973).

Gross (1978) smatra kako je najjasnija definicija historijskog materijalizma ona iz faze Đurđevljevih ranijih radova, a podrazumijeva „Marksovo materijalističko shvaćanje historije“ (Đurđev, 1963 prema Gross, 1978) koje predstavlja primjenu „dijalektičkog materijalizma na probleme odnosa čovjeka prema prirodi i ljudskoj prirodi u okvirima društva“ (Đurđev, 1963 prema Gross, 1978). Ukratko, to predstavlja „historijski materijalizam kao gledište da ekonomski odnosi određuju druge odnose u društvu“ (Đurđev, 1963 prema Gross, 1978). U

tom kontekstu, historijski materijalizam još uvijek „znači filozofsku kategoriju“ (Đurđev, 1963 prema Gross, 1978).

Ova teorija je ključna za razumijevanje načina na koji proizvodne svrhe oblikuju društvene odnose. te ima mogućnost učinkovitog demontiranja hegemonističkih tvrdnji onoga što društvo smatra “prirodnim” kada govorimo o binarnosti roda (Seiden, 2019). Dakle, ovakav analitički okvir omogućava shvaćanje rodnih norma kao proizvod specifičnih povijesno-materijalnih uvjeta, a ne kao univerzalne istine. Korištenjem ove metode, možemo identificirati i analizirati opresivne strukture usađene u kapitalistički sustav, što ovaj rad i nastoji učiniti analizom „Gender Reveala“.

Marx je kroz svoje radove pokazao značajan interes za razvoj rane porodice i njenog odnosa prema klasnom društvu, smatrajući kako se kroz materijalističku prizmu može otkriti moć sila koje oblikuju ono što društvo prihvaća kao prirodno (Brown, 2013). Seiden (2019) u svojoj tezi naglašava važnost primjene historijskog materijalizma u feminističkim analizama ističući ekonomske uvjete prilikom konstrukcije identiteta. Ona tvrdi kako su se rodne norme koje danas smatramo samorazumljivima, razvile iz društava koja su prešla s agrarne na industrijsku proizvodnju.

Judith Butler (2000) također doprinosi ovoj diskusiji naglašavajući potrebu za kritičkom analizom proizvodnih odnosa koji oblikuju društvene norme. Ona tvrdi kako se ne mogu u potpunosti razumjeti ideološki i društveni sukob unutar društva bez ispitivanja temeljnih proizvodnih odnosa. Bez revolucionarne feminističke analize koja prepoznaje kako država konstruira i ograničava identitete, ne možemo formirati održivi pokret za osiguravanjem temeljnih društvenih potreba (Butler, 2000). Seiden (2019) naglašava kako ovakav teorijski pristup omogućava feministima razvijanje strategija za rodnu emancipaciju od trenutnih opresivnih struktura, ali i otvara pristup stvaranju potpuno drugačijeg društvenog poretka.

Neoliberalni pristup olakšava upadanje u zamke normaliziranja roditeljske kontrole nad identitetom nerođenog djeteta, dok feminističke analize roda jedva da i prepoznaju modernu obitelj kao proizvod kapitalizma (Seiden, 2019). Kroz “društvenu tjeskobu” (Seiden, 2019), parovi se potiču na reprodukciju i kreiranje određene obiteljske kulture u kojima se djeca ne promatraju kao autonomna bića, već se smatraju “produžetkom svojih roditelja” (Seiden, op. cit). Pritom ne odmažu ni društvene mreže poput TikToka i Instagrama koje se koriste kako bi se promovirali proizvodi usklađeni s određenim kategorijama tjelesnosti, stvarajući tako ljudske subjekte kroz unaprijed određene hegemonijske postavke i ideje o spolu i rodu.

Istovremeno, podržavaju se kapitalističke vrijednosti kroz svojevrсну prodaju stvorenog „identiteta“ djeteta.

6. Kritika neoliberalnog feminističkog pristupa

U *Nevoljama s rodom*, Judith Butler ističe kako feministički pokreti koji rade unutar okvira društvenih i pravnih struktura riskiraju perpetuaciju istih rodних odnosa koje nastoje promijeniti, te da time zapravo često podupiru te iste strukture koje održavaju opresivne društvene odnose (Butler, 2000). Zaključak je kako feministički pristupi, boreći se za ravnopravnost, nerijetko koriste isti politički okvir koji prikriva stvarnu ulogu identiteta unutar kapitalističkog sustava. Drugim riječima, feminističke teorije zagovaraju promjene unutar sustava koji djeluje opresivno, bez propitivanja samog temelja tog sustava.

Seiden (2019) naglašava korištenje politike identiteta unutar neoliberalne feminističke analize, koja služi kako bi se osigurala pravna zaštita unutar kapitalističkog društva. Ovakvi pristupi privilegiraju identitet nad širim pokretima za socijalnu pravdu, oslabljujući potencijal za konkretne društvene promjene (Seiden, 2019). U “Marx on Gender and the Family”, Brown (2013) detaljnije analizira oblikovanje rodnih normi kroz povijest, tvrdeći kako su samorazumljivi konstrukti roda današnjice samo rezultat određenih društvenih i ekonomskih odnosa (Brown, op. cit). Zaključak je kako je potrebno razviti feminističku analizu koja prepoznaje kako neoliberalni kapitalizam iskorištava identitete za održavanje društvene kontrole i profit. Ističe da “neoliberalni feminizam često podržava politike koje održavaju kapitalistički sustav, umjesto da ga izazivaju” (Seiden, 2019). U kontekstu „Gender Reveala“ to može biti fokus isključivo na aspektima rodne neravnopravnosti (sreća kada se sazna da je spol djeteta muški, nasuprot razočaranju kada je spol djeteta ženski), za razliku od sagledavanja šire slike koja se odnosi na skrivene društvene dinamike u kapitalističkom režimu, poput tržišne eksploatacije i komodifikacije identiteta kroz prodaju proizvoda i usluga koji su dizajnirani na temelju binarne podjele „muškog“ i „ženskog“.

Zaključak

„Gender Reveal“ ceremonije ne predstavljaju samo bezazlenu zabavu otkrivanja spola djeteta, već su duboko ukorijenjene u neoliberalne kapitalističke prakse, istovremeno održavajući tradicionalne uloge i norme rodne binarnosti, u kojima postoje isključivo dva spola i roda čiji je set funkcioniranja u društvu unaprijed određen strogo kontroliranim činovima poput načina odijevanja, ponašanja i slično. Kroz različite proizvode i simbolike boja (plava kao inherentno 'muška' i ružičasta kao inherentno 'ženska' boja), ojačava se ideja o prirodnim i nepromijenjivim rodnim ulogama, što reflektira esencijalistički pristup identitetu. Ove ceremonije također su dokaz kako tržište pristupa tradicionalnim rodnim normama, ali i samim rodnim identitetima kada je u pitanju profit. Neoliberalni pristup promovira ideju slobode i individualnog izbora, uspješno prikrivajući kako ti izbori i nisu autonomni onoliko koliko se čine, već oblikovani ustaljenim društvenim i tržišnim strukturama. Kroz naglašavanje važnosti materijalnih dobara, privatizacije i komodifikacije različitih aspekata društvenog života, uključujući i rod (Hromadžić, 2008), ove ceremonije se oslanjaju na tradicionalne rodne stereotipe.

U ovome kontekstu, rodni i spolni identiteti postaju komodificirani, što se jasno može vidjeti u „Gender Reveal“ kada se rodna binarnost tržišno eksploatira i dodatno ustaljuje u kolektivnu svijest kao nešto prirodno, čvrsto i nepromijenjivo. Kritika neoliberalnog feminizma temelji se na tome da se iste feminističke ideje provode unutar opresivnog sustava, bez pokušaja transformacije i mijenjanja stvarnih odnosa moći, posebice kada se govori o komodifikaciji rodnih identiteta. Iako se i progresivne ideje o rodnoj fluidnosti često iskorištavaju za stvaranje novih potrošača i proizvoda, ne događaju se znatne promjene u poimanju spola i roda kada govorimo o naginjanju društva prema esencijalizmu. Dakle, za istinsku društvenu promjenu, nije dovoljno samo prepoznati načine na koji se spol, rod i identiteti komodificiraju i eksploatiraju, već i obratiti pozornost na same strukture društvenog aparata unutar kojeg operiramo.

Literatura

1. Beganović, Jasmin. Prazna obećanja patrijarhata. Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet. 2019.
2. Beynon, John. 2002, Masculinities and Culture, Buckingham & Philadelpiha: Open University, [pristup: <http://catalog.hathitrust.org/api/volumes/oclc/47074772.html>]
3. Brown, Heather A. Marx on Gender and the Family: A Critical Study. Haymarket Books, 2013.
4. Butler, Judith. Nevolje s rodom: Feminizam i subverzija identiteta. Ženske infoteke, 2000. Prvo izdanje Routledge, Chapman & Hall, Inc. 1990.
5. Connell, R.W. (2005) Masculinities, Polity press, 65 Bridge Street, Cambridge
6. Davis, G. Contesting intersex: The dubious diagnosis. New York University Press, 2015.
7. De Jong, A., Dondorp, W. J., de Die-Smulders, C.E.M., Frints, S.G.M., & de Wert, G.M.W.R (2010). Non-invasive prenatal testing: Ethical issues explored. European Journal of Human Genetics, 18, 272-277.
8. Deschamps, Jean-Claude i Devos, Thierry. „Regarding the Relationship between Social Identity and personal Identity“ u „Social Identity: International Perspectives“. SAGE, 1998.
9. Despot, B. Politička misao: časopis za politologiju. Vol. 10, No-12, Zagreb 1973. [pristup: <https://hrcak.srce.hr/115011>]
10. Đurđev, B. O procesu razvitka čovječanstva do moderne civilizacije. Jugoslavenski istorijski časopis, 1963.
11. Feenberg, Andrew. Lukac's Theory of Reification and Contemporary Social Movements, Rethinking Marxism. 2015.
12. Gross, M. Je li historija društvena ili prirodno-historijska znanost? Časopis za suvremenu povijest, Vol. 10. No.1, Zagreb, 1978. [pristup: <https://hrcak.srce.hr/219068>]
13. Higginson, M.T, Aarssen, L.W. Gender Bias in Offspring Preference: Sons Still a Higher Priority, But Only in Men – Women Prefer Daughters. The Open Anthropolgy Journal, Department of Biology, Queen's University, Kingston, ON, K7L 3N6, Canada. [pristup: <https://benthamopenarchives.com/contents/pdf/TOANTHJ/TOANTHJ-4-60.pdf>]

14. Hromadžić, Hajrudin. Konzumerizam – potreba, životni stil, ideologija. Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2008.
15. Imam, Z. India bans female feticide. National Library of Medicine, National Center for Biotechnology Information, 1994. [pristup: <https://www.bmj.com/content/309/6952/428>]
16. Jack, Astri. The Gender Reveal Party: A New Means of Performing Parenthood and Reifying Gender Under Capitalism. An article of the journal „International Journal of Child, Youth and Family Studies“. Volume 11, Number 2, 2020, p. 82-93. Online publication: June 4, 2020 [pristup: <https://doi.org/10.18357/ijcyfs112202019520>]
17. Krstić, Predrag. Pitanja identiteta (II). Univerzitet u Beogradu, Institut za filozofiju i društvenu teoriju. Beograd, 2010.
18. Kokotec, Marko. Fenomen virdžine i njezine pojavnosti na prostoru zemalja bivše Jugoslavije. Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet. Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju, 2015.
19. Lipovetsky, Gilles. Beyond the Consumption Bubble: The Hyperconsumption Society. Routledge, 2010.
20. Lorber, Judith. Beyond the Binaries: Depolarizing the Categories of Sex, Sexuality, and Gender. First published April, 1996. [pristup: <https://doi.org/10.1111/j.1475-682X.1996.tb00214.x>]
21. Lukacs, Georg. History & Class Consciousness; Merlin Press. Written 1923, Published 1967. Transcribed by Andy Blunden, [pristup: <https://www.marxists.org/archive/lukacs/works/history/hcc05.htm>]
22. Lukacs, Georg. „Reification and the Consciousness of the Proletariat“ iz „History and Class Consciousness: Studies in Marxist Dialects“, stranice 83-110. Rodney Livingstone, Cambridge, MA: MIT Press, 1971. Massachusetts Institute of Technology, by permission of the MIT Press.
23. Marx, K. Kapital: Kritik der politischen Ökonomie, Band 1. - 1867 u Lukacs, History & Class Consciousness; Merlin Press. Written 1923, Published 1967. Transcribed by Andy Blunden, [pristup: <https://www.marxists.org/archive/lukacs/works/history/hcc05.htm>]
24. Odeh, M., Grinin., V., Kais, M., Ophir, E. & Bornstein, J. (2009). Sonographic fetal sex determination. Obstetrical & Gynecological Survey, 64(1), 50-57.

25. Petković, Nikola. „O čemu govorimo kada govorimo o identitetu?“. Naklada Disput, Zagreb, 2020.
26. Preves, S. E. (2013). Intersex narratives: Gender, medicine, and identity u A.L. Ferber, K., Holcomb, & T. Wentling (Eds.), Sex, gender, and sexuality: The new basics (2nd ed., pp-22-3), Oxford University Press.
27. Seiden, Molly. A Marxist-Feminist Analysis of Gender Reveal Parties in the United States, 2019.
28. Van Balen, F. Attitudes towards sex selection in the Western world. Prenat Diagn, 2006.
29. Van Balen, F., Inhorn, M. C. Son Preference, Sex Selection, and the „New“ New Reproductive Technologies. Volume 33, Issue 2. 2003. [pristup: <https://doi.org/10.2190/PP5X-V039-3QGK-YQJ>]
30. Vigan, N. Virdžine. Sveučilište u Zadru, stručni rad. Rostra: Časopis studenata povijesti Sveučilišta u Zadru, Vol. 6, No. 6, 2014. [pristup: <https://hrcak.srce.hr/169447>]
31. Vince-Pallua, Jelka. „Amazonke iz Istre (na tragu istarskih, u muško preobučenih žena)“. U *Studia Ethnologica Croatica*, vol. 10/11. Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, Odsjek za etnologiju. Zagreb, 1998-1999.

Ostali izvori

a) Internet stranice:

1. Al Jazeera Balkans: „Posljednja crnogorska 'virdžina' [pristup: <https://www.youtube.com/watch?v=Kroi8YNtFGw>]
2. „A Dad-To-Be Got Super Upset At The Gender Reveal Party & It Was A Red Flag“. Aswell, Sarah, 2023. [pristup: <https://www.scarymommy.com/parenting/dad-upset-at-gender-reveal-party>]
3. „Dad fails to hide disappointment at gender reveal party after discovering he's expecting a third daughter“. Tran, Cindy. 2022 [pristup: <https://7news.com.au/lifestyle/parenting/dad-fails-to-hide-disappointment-at-gender-reveal-party-after-discovering-hes-expecting-a-third-daughter-c-6521807>]
3. „Gender Dissapointment in Dads – My Husband's Story“. 2020 [pristup: <https://runjumpscrap.com/2020/10/gender-disappointment-in-dads/>]

4. Kimshealth, n.d. Sex determination in india illegal and fatal <https://www.kimshealth.org/trivandrum/blog/sex-determination-in-india-illegal-and-fatal/>
5. Manji, Zahra. Wildfier, alligators and jelly: The brief, chaotic history of the gender reveal party. 2021, [pristup: <https://www.prospectmagazine.co.uk/society/37643/wildfires-alligators-and-jelly-the-brief-chaotic-history-of-the-gender-reveal-party>]
6. Nenadić, A. Nikola Petković: O čemu govorimo kada govorimo o identitetu? Časopis Moderna vremena, 2020. [pristup: <https://mvinfo.hr/clanak/nikola-petkovic-o-cemu-govorimo-kada-govorimo-o-identitetu>]